

Bilaga 4.
Teknisk rapport till manual
för Familjehemsvinjetter

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2020

Innehåll

Teknisk rapport Familjehemsvinjetter.....	5
Metodbeskrivning	5
Familjehemsvinjetter – en amerikansk förlaga	6
Socialstyrelsen anpassar Familjehemsvinjetter till svenska förhållanden	7
Testad användbarhet	7
Testad reliabilitet	9
Referenser	13

Teknisk rapport Familjehemsvinjetter

Metodbeskrivning

Familjehemsvinjetter är en standardiserad bedömningsmetod som ska användas när personal inom socialtjänstens familjehemsvård utreder familjer som anmält intresse av att bli familjehem. Familjehemsvinjetter är en semi-strukturerad intervju som genomförs enskilt med varje blivande familjehemsförälder.

Metoden består av en manual, intervju med nio vinjetter, bedömningsguide för varje vinjett samt en sammanställningsdel. Det finns tre olika intervjuer att välja mellan (intervju 1, 2 och 3). Intervjuerna innehåller olika vinjetter och familjehemsutredaren har möjlighet att välja den intervju som hen känner sig mest bekväm med. Resultatet från intervjun kan med fördel sparas för att följas upp vid handledning av familjen vid en eventuell placering. Då finns även möjlighet att göra en intervju igen men då lämpligen välja någon av de andra två intervjuer som ingår i Familjevinjetter.

Varje intervju innehåller nio vinjetter. Familjehemsutredaren läser upp vinjetterna och ber intervjupersonen (den tilltänkta familjehemsföräldern) att svara på hur hen skulle hantera de beskrivna situationerna. För varje vinjett finns en bedömningsguide som visar vilken typ av information som behövs för att bedöma svaret som utmärkt, bra eller svagt. Intervjusvaren ska så långt som möjligt matchas med svarsalternativen i bedömningsguiden.

Varje genomförd bedömning av en vinjett resulterar i en skattningssiffra. Alltså resulterar en intervju i nio skattningssiffror där varje siffra indikerar vilken nivå av kunskap/förståelse den tilltänkta familjehemsföräldern har inför uppdraget.

För att sammanställningen ska bli så givande som möjligt är det värdefullt att gå tillbaka till vinjetterna och se ”vad som ligger bakom själva skattningssiffran”. Vilka kompetensområden har familjen belyst respektive inte belyst under intervjun? Om det är två vuxna som har intervjuats i samma familj ska skillnader och likheter särskilt uppmärksammas. Olika skattningssiffror på samma vinjett ger värdefull information som är viktig att ta upp vid återkopplingen till familjen.

Det är viktigt att ha i åtanke att varken höga eller låga skattningssiffror kan med säkerhet säga huruvida personen kommer att bli en bra eller mindre bra familjehemsförälder. Familjehemsutredaren bör därför inte göra bedömningen utifrån en exakt tolkning av skattningssiffran utan snarare se det som en skala från svagt till mer starkt svar. Resultatet bör ses som en belysning av den blivande familjehemsförälderns styrkor och svagheter på olika områden. På de svagare områdena kan extra träning eller stöd behövas.

Familjehemsvinjetter – en amerikansk förlaga

Familjehemsvinjetter (engelska: Casey Home Assessment Protocol – Fostering Challenges. CHAP-FC) ingår ursprungligen i en amerikansk bedömningsmetod för att utreda familjehem, Casey Foster Family Assessment. Metoden, som innehåller olika instrument, har utvecklats i samarbete mellan Casey Family Program och forskare från University of Tennessee [1-4]. Samtliga instrument i Caseysystemet har utvecklats särskilt för att användas vid utredning av familjehem.¹

Med utgångspunkt från aktuell forskning och professionellas kunskap om och erfarenheter av familjehemsvård, tog forskarna fram tolv centrala kompetensområden för familjehem. Familjehemsvinjetter omfattar nio av dessa områden (se vidare i manualen sid 15) [3-5]. Resterande tre områden fångas in i andra instrument inom Casey Foster Family Assessment.

Det första som Casey Family Program och forskarna från University of Tennessee gjorde i samband med framtagande av de olika instrumenten inom Casey Foster Family Assessment var att göra litteratursökningar om familjehemsvård samt undersöka familjehemsföräldrar och familjehemsutredares inställning och uppfattning om stress och andra utmaningar inom familjehemsuppdraget. Det genomfördes 22 djupintervjuer med familjehem. Utifrån det materialet skrevs ett antal vinjetter för att mäta förväntade svar till gemensamma erfarenheter av svåra situationer, typiska för familjehemsvården. En panel bestående av familjehemsexperter bedömde vilken vinjett som skulle vara den mest användbara, kvaliteten på varje vinjett och sannolikheten att familjehemsförälder skulle möta likande situationer under det första året som familjehem. Vinjetterna minskades till antal, från 47 stycken ner till 19. Därefter testades de i en pilotstudie med erfarna familjehemsmodrar [4]. Nästa steg var att göra en bedömningsguide så att svaren kunde bedömas från utmärkt, bra eller svagt svar. Familjehemsutredare, familjehem och andra familjehemsexperter tillfrågades om typiska svar för utmärkt, bra och svagt svar för varje vinjett. Utifrån det materialet etablerades en skala med en bedömningsguide för varje vinjett [4].

Reliabiliteten i den amerikanska förlagan har prövats avseende den interna konsistensen med Cronbachs alfa och visade ett tillfredsställande resultat. För de tre intervjuerna låg Cronbachs alfa på mellan .77 och .81. För att testa interbedömmarreliabiliteten genomfördes 46 intervjuer som spelades in och bedömdes av två oberoende intervjuare. Interbedömmarreliabilitet ansågs vara tillfredsställande (ICC=.73) Intervjuareffekten bedömdes förklara mindre än nio procent av variationen i bedömningarna [3, 4].

Med utgångspunkt dels från att de tidigare vetenskapliga testerna visade på bra resultat dels att praktiker i Sverige visade sig vara positiva till grundmaterialet fattades beslut om att anpassa metoden till svenska förhållanden för att sedan implementeras i familjehemsvården.

¹ Se vidare www.casey.org

Socialstyrelsen anpassar Familjehemsvinjetter till svenska förhållanden

Familjehemsvinjetter har tagits fram utifrån vad som anses vara bästa tänkbara praktik och normer för familjehemsvård i USA. Eftersom den amerikanska och den svenska familjehemsvården skiljer sig åt har det varit nödvändigt att anpassa materialet till svenska förhållanden och lagstiftning [2, 3].

Testad användbarhet

Initialt översattes manualen och tillhörande intervjuer av tvåspråkig (engelska/svenska) sakkunnig forskare. Därefter bearbetades texten ytterligare för att möta svenska förhållanden och lagstiftning. Metodens användbarhet har testats i ett tidigt skede i fem kommuner (liten kommun, en förortskommun, en mellanstor kommun, en stadsdel och en storstadskommun). Familjehemsutredare (25 till antal) använde vinjetterna vid intervjuer med en eller två blivande familjehem eller erfarna familjehem. Familjehemsutredarna besvarade därefter en enkät med frågor om vinjetternas användbarhet. Resultatet visade att de ansåg Familjehemsvinjetter vara ett användbart stöd i utredningen av blivande familjehem [6].

I ett senare skede har metodens användbarhet testats under ett så kallat införandeår. Införandeår innebär att kommuner/verksamheter erbjuds använda en metod i den ordinarie verksamheten under ett års tid, förutsatt att de vid två tillfällen (halvårs- och helårsuppföljning) besvarar frågor om metodens implementerbarhet och användbarhet. Inbjudan om deltagande i införandeåret skickades ut till landets samtliga kommuner samt annonserades på Socialstyrelsens hemsida. Sammanlagt anmälde 74 kommunala samt nio enskilda verksamheter sitt intresse att delta.

Vid helårsuppföljningen besvarades enkäten av sammanlagt 230 personer (171 familjehemsutredare, 57 chefer och 40 kontaktpersoner², varav 38 personer hade mer än en funktion). Spridningen över kommuntyp avseende de som besvarade helårsuppföljningen var, enligt Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning storstäder och storstadsnära kommuner (19), större städer och kommuner nära större stad (29) och mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner (21).³ Av de 171 familjehemsutredare som besvarat enkäten hade nära hälften (47 procent) arbetat mindre än tre år som familjehemsutredare, resterande hade arbetat mellan 3–7 år (26 procent) och mer än sju år (26 procent). 85 procent av familjehemsutredarna och kontaktpersonerna⁴ uppfattade att Familjehemsvinjetter i stor/ganska stor utsträckning bidrar till att relevant information kommer fram i ärendet. I stort sett samtliga familjehemsutredare (99 procent) ansåg att manualen var tillräckligt utförlig för att ge stöd i att genomföra intervjun. Mellan 30–40 procent av

² De verksamheter som ingick i införandeåret deltog i en introduktionsdag som Socialstyrelsen anordnade. Varje verksamhet hade möjlighet att skicka två representanter till det tillfället, s.k. kontaktpersoner. Deltagarna fungerade sedan som stöd till kollegor i den egna verksamheten under införandeåret.

³ Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2017. Enskilda verksamheter ingår inte i redovisningen över kommungruppsindelning.

⁴ Familjehemsutredare och kontaktpersoner har slagits samman vid analysen.

familjehemsutredarna ansåg att manualen inte var tillräckligt utförlig för att förstå hur man ska bedöma intervjusvar, sammanställa och tolka resultatet, se tabell 1. Det fanns möjlighet att motivera i ett öppet svar vad som saknades/var oklart i manualen när det gäller de olika delarna.

Tabell 1. Familjehemsutredarnas svar på frågor om användningen

Frågor i enkäten	Ja antal (%)	Nej antal (%)
Är manualen tillräckligt utförlig för att du ska förstå hur du ska:		
Genomföra intervjun n=150	149 (99)	1 (1)
Bedöma intervjusvar n=148	92 (62)	56 (38)
Sammanställa resultat n=149	102 (68)	47 (32)
Återkoppla resultat n=148	109 (74)	39 (26)
Tolka resultat n=147	88 (60)	59 (40)

Utökat användarstöd

Kunskapen som genererades från de svenska användartesterna har legat till grund för revidering av manualen där fokus har legat på att förbättra användarinstruktionerna.

Utökat stöd för tolkning- och bedömningsförfarande

I den svenska manualen har användarinstruktionerna byggts ut och de olika stegen i tolkning och bedömningsförfarandet har framförallt tydliggjorts.

Varje svarsalternativ har fått ett tillägg, en hänvisning till det/de kompetensområde(n) som svaret är kopplat till. Utifrån rådande förutsättningar användes ett konsensusförfarande för att uppnå samstämmighet kring tilläggen [7]. Konsensusförfarandet genomfördes av en arbetsgrupp med metod/sakkunniga forskare och sakkunniga praktiker. Varje deltagare i arbetsgruppen gjorde först en egen bedömning över vilket/vilka kompetensområden som svarsalternativen passade in på. I de fall då arbetsgruppen hade gjort olika bedömningar diskuterades varje enskilt fall för att komma fram till gemensamt beslut. Vid senare uppföljning ansåg drygt 79 procent av familjehemsutredarna (n=33) tillägget vara ett stöd i bedömningsförfarandet.⁵

Manualen har även kompletterats med information om hur familjehemsutredaren kan hantera svar som är svåra att tolka, ett önskemål om förtydligande som framkommit från införandeåret.

Utökat stöd vid sammanställningen av intervjun

Den svenska manualen har fått ett utökat stöd för sammanställningen. I intervjusammanställningen finns en ny del som heter Kompetensområdesbedömning. Den har till syfte att ge familjehemsutredaren en bild av fördelningen av utmärkta/bra/svaga svar relaterat till kompetensområdena.

⁵ Resultat från uppföljningsenkät i samband med reliabilitetstest.

Utökat antal vinjetter

Under arbetet med att anpassa materialet till svenska förhållanden framkom ett behov från praktiken och utifrån aktuell forskning av att lägga till vinjetter på tema kulturkompetens och tema skola. Sex nya vinjetter har tagits fram på dessa områden som tillägg till ursprungsvinjetterna och är jämt fördelade på intervjuerna. Framtagandet skedde i samarbete med praktiken, i olika omgångar.

Utökat stöd vid implementering

För att stödja implementeringen av Familjehemsvinjetter finns det ett kompletterande stöd till manualen. Stödet är avsett att vara motiverande och hjälpsamt för familjehemsutredare när de börjar använda bedömningsmetoden. Stödet består av fyra delar:

- Intervjufilmer
- Fem mikromoduler
- Presentationsmaterial
- Frågor och svar.

Intervjufilmerna innehåller intervjuer med familjehemsutredare som berättar om sina erfarenheter av att använda metoden.

De fem mikromodulerna består av reflektionsfrågor och övningar. Modulerna är digitala och är tänkta att användas en och en, med en viss tidsintervall emellan.

Presentationsmaterialet (PowerPoint) med talmanus innehåller en presentation av Familjehemsvinjetter, som lämpligen används när en verksamhet avser att börja använda bedömningsmetoden.

Stödet innehåller också ofta ställda frågor med svar (FAQ), vars antal kommer att öka efter hand.

Testad reliabilitet

Skattningarna av vinjetternas tillförlitlighet mellan olika bedömare undersöktes i svensk kontext, genom interbedömarreliabilitet.

Sammanlagt finns det 25 vinjetter, jämt fördelade mellan tre intervjuer (intervju 1, 2 och 3). Av dessa 25 vinjetter ingick 19 stycken i den amerikanska ursprungsversionen, som översattes och anpassades till svenska förhållanden. Resterande sex vinjetter togs fram som tillägg till ursprungsversionen, jämt fördelade på intervjuerna.

Under bedömningsförfarandet skattar familjehemsutredaren vinjetterna på en skala på fem steg, där steg 1–2 anses som svaga svar och steg 3–5 anses som bra/utmärkt svar. Ett värde mellan 1 och 2 indikerar bristande kunskap/förståelse för de kompetensområden vinjetten omfattas av. Ett värde mellan 3 och 5 indikerar bra upp till utmärkt kunskap/förståelse för de kompetensområden vinjetten omfattas av. Följaktligen kan en skillnad mellan att skatta 3 eller 4 ha mindre betydelse då båda dessa indikerar ”bra eller utmärkta

svar” medan en skillnad mellan 2 eller 3 blir viktigare att särskilja då det indikerar ”svagt eller bra svar”.

Genomförande av reliabilitetstest

Sammanlagt deltog trettiosex familjehemsutredare i reliabilitetstestet av ursprungsvinjetterna. I ett senare skede, när tilläggsvinjetterna reliabilitetstestades deltog sju familjehemsutredare. Deltagarna arbetade i par om två. Efter genomförd bedömning angav varje familjehemsutredare en skattningssiffra för varje vinjett i intervjun. Ursprungsvinjetterna testades fyrtioåtta gånger. Tilläggsvinjetterna testades i mindre skala. Resultatet av samstämmigheten i dessa bedömningar redovisas i detta avsnitt.

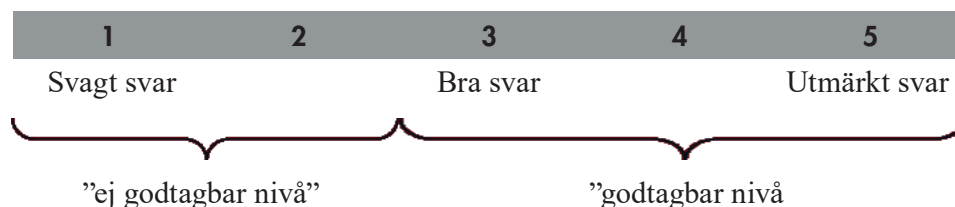
Vid studier av interbedömarreliabiliteten undersöks överensstämmelsen mellan olika intervjuares bedömningar. För att beräkna det användes den statistiska metoden Percentage Agreement (PA), den mest grundläggande metoden för att mäta överensstämmelsen mellan olika bedömningar [8, 9]. Beräkning med PA visar hur många procent av bedömningarna som överensstämmer med varandra. En procentuell överensstämmelse på ca 70 procent betraktas vanligtvis som acceptabel i detta sammanhang relaterat till värdet i relation till användningsområde och sammanhang [8, 10].

Dessutom genomfördes beräkningar med Intraclass correlation coefficient (ICC) och Cohen’s kappa. ICC används för kontinuerliga data medan Cohen’s Kappa lämpar sig för ordinal data eller kategoriserade värden. ICC och Cohen’s kappa lämpar sig dock sämre i detta sammanhang då mätningen av samstämmigheten av skattningarna inte ger tillräcklig variation. Det begränsar analysen och medför ett svårtolkat resultat. Men för transparensens skull redovisas även dessa resultat tillsammans med PA.

När man analyserar data med hjälp av ICC och Cohen’s Kappa resulterar det i ett värde mellan 0 och 1 där 1 innebär en perfekt samstämmighet medan 0 betyder ingen samstämmighet alls. ICC-värden mellan 0 och 0,4 anses som en låg samstämmighet, värden mellan 0,41 och 0,75 som god samstämmighet och värden över 0,75 som mycket god samstämmighet. Kappa-värden mellan 0 och 0,2 tyder på svag samstämmighet, 0,21–0,40 på måttligt svag samstämmighet, 0,41–0,60 på måttligt bra samstämmighet, 0,61–0,80 på bra samstämmighet och 0,81–1,0 på mycket god samstämmighet. Målet är att skattningarna ska vara så lika möjligt, d.v.s. vara nära ett. En god samstämmighet eller reliabilitet innebär att resultaten blir desamma oavsett vem som genomför skattningen.

I syfte att undersöka samstämmigheten i familjehemsutredarnas uppfattning om intervjupersonen har en bra beredskap inför sitt uppdrag eller inte, grupperades svaren enligt ”ej godtagbar nivå” (d.v.s. 1–2) och ”godtagbar nivå” (d.v.s. 3–5): Se figur 1. I detta sammanhang indikerar begreppet ”ej godtagbar nivå” endast att svaret är svagt, d.v.s. områden som intervjupersonen behöver utveckla och ”godtagbar nivå” indikerar att intervjusvaret är bedömt som bra/utmärkt. Begreppet visar inte på något sätt att intervjupersonen är godkänd eller inte, utan ska endast ses som ett begrepp som används för att kategorisera skattningarna i två olika grupper.

Figur 1. Gruppering av svar i "ej godtagbar nivå" och "godtagbar nivå"

PA och Cohen's Kappa har använts i analys av skattningarna grupperade enligt "godtagbar nivå" eller "ej godtagbar nivå". Analyserna kommer att ge olika hög samstämmighet då värdet på Cohen's kappa anger den observerade samstämmigheten i relation till slumpmässiga samstämmigheten. ICC har använts i analys av de ogrupperade skattningarna med värden från 1 till 5.

Resultat reliabilitetstest

I tabell 2 redovisas resultatet för intervju 1, 2 och 3. För varje intervju redovisas resultatet i två kolumner, där den första redogör för PA, den andra för ICC och Cohen's kappa.

Beräkning av den procentuella överrensstämelsen (PA) var mycket hög för samtliga vinjetter. Drygt 50 procent av samtliga vinjetter visade på en samstämmighet mellan 90 och 100 procent. I intervju 3 visade vinjett nummer 2 en samstämmighet på 70 procent, vilket står för den lägsta samstämmiga skattningen av alla vinjetter, se tabell 2.

Beräkningen med ICC visade låg till god samstämmighet mellan familjehemsutredarna, se tabell 2. Samtidigt visade tilläggsvinjetterna en mycket hög samstämmighet i de fall Cohen's Kappa gick att beräkna (vinjett 7 och 8).

Tabell 2.

Resultat reliabilitetstest enligt beräkning Percentage Agreement (PA), Intraclass correlation coefficient (ICC) och Cohen's kappa

Intervju 1				Intervju 2				Intervju 3			
Vinjett	PA (%)	ICC ¹ (Cohen's Kappa ²)		Vinjett	PA (%)	ICC ¹ (Cohen's Kappa ²)		Vinjett	PA (%)	ICC ¹ (Cohen's Kappa ²)	
1.1	85%	.35	(.29)	2.1	85%	.71	(.58)	3.1	91%	.49	(.47)
1.2	94%	.72	(.63)	2.2	81%	.28	(.10)	3.2	70%	.42	(.34)
1.3	92%	.12	(-)	2.3	81%	.55	(.42)	3.3	94%	.20	(-)
1.4	94%	.46	(.64)	2.4	88%	.43	(.33)	3.4	88%	.56	(.33)
1.5	98%	.32	(.66)	2.5	88%	.09	(-)	3.5	100%	.76	(1.00)
1.6	92%	.32	(.46)	2.6	92%	.41	(.29)	3.6	89%	.45	(.23)
1.7	100%	.56	(1.00)	2.7	80%	.57	(-)	3.7	89%	.18	(-)
1.8	100%	.77	(1.00)	2.8	100%	.87	(1.00)	3.8	100%	-	
1.9	90%	.09	(-)	2.9	82%	.34	(.12)	3.9	87%	.41	(.24)

1) <0,4=Låg, 0,41-0,80=måttlig, 0,81<=hög samstämmighet

2) <0,2= Svag, 0,21-0,40=Måttligt svag, 0,41-0,60=Måttligt bra, 0,61-0,80=Bra, 0,81<=Mycket god samstämmighet

Resultatet från reliabilitetstesterna visar olika grad av samstämmighet beroende på det valda analysmättet. Som nämnt tidigare behöver den uppmätta överenskommelsen ställas i relation till användningsområde och sammanhang, vilket medför att värderingen av den ofta varierar [8].

Familjehemsvinjetter består av en semistrukturerad intervju där familjehemsutredaren och den familj som är under utredning använder resultatet för att identifiera familjens nivå av beredskap inför uppdraget att bli familjehem. Varken höga eller låga skattningssiffror kan med säkerhet säga huruvida personen kommer att bli en bra eller mindre bra familjehemsförälder. Familjehemsutredaren bör därför inte göra bedömningen utifrån en exakt tolkning av skattningssiffran utan snarare se det som en skala från svagt till mer starkt svar.

Familjehemsvinjetter är grundat i aktuell forskning och framtagna i samarbete med praktiker. Vinjetterna har som enskild bedömningsmetod inte till syfte att sortera bort icke lämpliga familjehem. Det är inte realistiskt att förvänta sig hundra procent samstämmighet i denna typ av intervjuer. Syftet är istället att på ett systematiskt sätt genomföra en intervju. Det ger möjlighet till transparens och en bättre samstämmighet. Detta resonemang motiverar till att behålla vinjetter som visar på mindre samstämmighet. Metoden uppmanar familjehemsutredarna att jobba parvis. Det bidrar till en gemensam diskussion om tolkningen vilket gynnar syftet med intervjun – att identifiera familjens nivå av beredskap inför uppdraget att bli familjehem.

Referenser

1. Rhodes, KW, Cox, ME, Orme, JG, Coakley, T, Buehler, C, Cuddeback, GS. Casey Home Assessment Protocol (CHAP): User's manual. Knoxville, TN: University of Tennessee, Children's Mental Health Services Research Center; 2006.
2. Luke, N, Sebba, J. How are foster carers selected : an international literature review of instruments used within foster carer selection. Oxford: Rees Centre for Research in Fostering and Education (Rees Centre), University of Oxford; 2013.
3. Enell, S, Hultman, M, Jergeby, U. Bedömningsmetoder vid rekrytering av familjehem: en systematisk kunskapsöversikt. [Stockholm]: Socialstyrelsen; 2009.
4. Orme, JG, Cox, ME, Rhodes, KW, Coakley, T, Cuddeback, GS, Buehler, C. Casey home assessment protocol (CHAP): Technical manual. Knoxville, TN: University of Tennessee, Children's Mental Health Services Research Center; 2006.
5. Buehler, C, Rhodes, KW, Orme, JG, Cuddeback, G. The potential for successful family foster care: conceptualizing competency domains for foster parents. Child Welfare. 2006; 85(3):523-58.
6. Socialstyrelsen. Bra-fam - en standardiserad bedömningsmetod vid rekrytering av socialtjänstens familjehem. Stockholm: Socialstyrelsen; 2012.
7. Socialstyrelsen. Konsensuspaneler om psykosociala arbetsmetoder : enkäter till forskare och socialarbetare 2014:
8. Anderberg, M, Dahlberg, M. Interbedömarreliabilitet – Ett Tillförlitligt Mått På Standardiserade Intervjuer? Nordic Studies on Alcohol and Drugs. 2007; 24(1):45-58.
9. Svensson, E. Guidelines to Statistical Evaluation of Data from Rating Scales and Questionnaires. . Journal of Rehabilitation Medicine. 2001; 33:47-8.
10. Bordens, KSA, B.B. Research, design and methods: a process approach. 6th edition uppl. New York: McGraw Hill Higher Education; 2005.